

DEBATT OCH REFLEXER

STATSFINANSIERADE PARTIER?

Av fil. kand. ALLAN ERIKSSON

I ett debattinlägg om statsstöd till politisk opinionsbildning har Birger Hagård i Svensk Tidskrift tagit upp de tre stora problemkomplexen på opinionsbildningens område — presstödet, frågan om radio- och TV-monopolet och partifinansieringen.

Av de intressanta och för demokratin ytterst väsentliga frågeställningar, som Birger Hagård berörde, skall jag nöja mig med att knyta några reflexioner till den ena av dem, nämligen partifinansieringen.

I en nyanserad debatt i denna fråga tror jag det är viktigt att upprätthålla den principiella skillnaden mellan å ena sidan partiernas verksamhet i riksdagen och å andra sidan deras opinionsskapande och medlemsrekryterande verksamhet.

Effektiva utredningsresurser

I fråga om ett ev. statsstöd till oppositionspartiernas utredningsverksamhet vill jag instämma i Birger Hagårds konstaterande att det i detta avseende inte tycks råda några egentliga principiella meningsmotsättningar. Några delade meningar om det önskvärda i förbättrade villkor för riksdagsmännen — konkurrenskraftiga löner, skrivhjälp, arbetsrum, bostäder o. s. v. — behöver heller inte råda. Tvärtom kan det anses skäligt att svenska folkets valda ombud skall ha sådana möjligheter att inte brist på skrivmaskiner eller skrivutrymmen skall hindra dem, att göra en fullgod insats. Detsamma kan sägas om oppositionspartiernas utredningsresurser. Demo-

kratin förutsätter en effektivt arbetande opposition, vilken måste ha tillräckliga resurser för sin verksamhet. Som det för närvarande är ligger oppositionen i ett besvärande underläge. I viss mån skulle en utjämning kunna ske om oppositionspartierna fick medel till förbättrade utredningsresurser. Helt likvärdiga arbetsförhållanden kan det likväl aldrig bli fråga om, eftersom ett regeringsparti alltid har fördelen av att kunna disponera hela regeringsmaskineriet för sin politiskapande verksamhet.

En ytterligare förbättring av oppositionens arbetsvillkor skulle kunna ske genom en förändring av riksdagens arbetsformer. Det är t. ex. ett tämligen orimligt krav som ställs på ett oppositionsparti att det under loppet av 15 dagar i januari månad skall presentera ett fullödigt alternativ till den budget regeringen haft månader på sig att utarbeta. I bägge dessa avseenden skulle man relativt lätt och utan större principiella betänkligheter kunna åstadkomma förbättrade arbetsvillkor för oppositionen.

Så långt den förmodade enigheten. Vill man gå längre och förorda ett direkt statsstöd även till partiernas opinionsbildande verksamhet kommer man däremot in på en fråga av oerhört komplicerad natur med ytterst vittomfattande och svåröverblickbara konsekvenser. Det är en frågeställning som rör hela grundvalen för demokratin och dess arbetsformer. De principiella betänkligheterna går inte att komma förbi med samma enkla hän-

visning till samhällsnyttan som på fullt allvar framförs i debatten om presstödet — tidningar är samhällsnyttiga och då bör också samhället hjälpa till att finansiera dem. Partier är nödvändiga instrument för att låta folkviljan komma till uttryck, men därav följer inte att staten också måste finansiera partierna. Kanske fyller de sin uppgift i demokratin just därför att staten *inte* finansierar dem.

Borgerlig uppluckring

Varför har tanken på ett direkt statsstöd till partierna dykt upp? En av anledningarna — troligen den viktigaste — till att det principiella motståndet mot statligt stöd börjat uppluckras på borgerligt håll är den ojämna konkurrensen i finansieringsavseende mellan oppositionspartierna och regeringspartiet-socialdemokratin. Den senare får betydande anslag från fackföreningsrörelsen. Oppositionen är hänvisad till medlemmarnas och sympatisörernas frivilliga bidrag. Därvidlag kan hävdas att det orimliga förhållandet att ett fackligt engagemang också medför tvångsanslutning till det socialdemokratiska partiet inte är någon godtagbar ursäkt för att även de borgerliga partierna skulle acceptera tvångsvis uttagna medel. Det nämnda missförhållandet kan och bör rättas till genom ett i grundlagen inskrivet förbud mot kollektivanslutning av fackföreningsmedlemmar till ett visst parti. Det kan också sägas att ett statsstöd ingalunda utjämnar "orättvisan" mellan socialdemokratin och oppositionspartierna. Skevheten flyttas ju bara upp på en högre kostnadsnivå.

Hur skulle ett direkt stöd till partierna utformas för att vara acceptabelt ur principiell demokratisk synpunkt. Alla förslagsställare har givetvis varit överens om att stödet måste vara "rättvist", men vad menas med

rättvist stöd? Är det ett lika stort anslag till varje parti, är det ett som beräknas efter medlemstal eller efter väljare?

Det mest detaljerade förslaget om partistöd presenterades förra året av Per Ahlmark. Med risk för att än en gång bli beskylld av honom för att vara en spaltlymmel som inte tillräckligt noga läst hans bok om vår fattiga politik och därigenom överbevisats, vill jag alltjämt hävda att den bidragskonstruktion inte finns som är invändningsfri och ur demokratisk synpunkt godtagbar.

Alla de förslag som hittills framförts har det gemensamt att de på ett eller annat sätt snedvrider den fria konkurrensen mellan partierna. Per Ahlmarks egen konstruktion var f. ö. i sig själv det bästa exemplet på vilka konsekvenser ett partistöd från staten kan få. Det var ett förslag som i den då aktuella situationen skulle ge det största partiet 16 gånger så mycket statsmedel som det minsta. Det innebär en nära nog total fastlåsning av nuvarande partistruktur. För vem skulle förordas en sammanslagning av två eller tre partier om det betydde miljonförluster och vilken sansad person skulle förordas en nybildning av ett parti, om de redan etablerade partierna hade det några miljoner bättre förspänt i utgångsläget? Det system, vars stora förtjänst, enligt författaren, var en balans mellan borgerlig opposition och socialdemokratisk regering skulle försättas ur spel i händelse av en förnyad rödgrön koalition.

Liknande problem skulle varje konstruktör av ett statsbidragssystem råka ut för. Det kan synas som om alla dessa frågeställningar rör sig om praktiska detaljfrågor. Men det är det inte. Vad som skenbart är praktiska svårigheter bottnar i själva verket i de principiella problemen. Svårigheten ligger ju däri att det inte finns några givna

rättvisekriterier för bidragsgivningen. Varje konstruktion måste komma att uppfattas som godtycke — majoritetsförtryck — av minoriteten, d. v. s. av den minoritet som ansågs vara i största behov av stöd.

Enbart det faktum att starka meningsmotsättningar kan råda om vad som är demokratiskt hederligt och ohederligt i fråga om medlen att garantera den gemensamma demokratin borde ju stämma till en viss eftertanke.

Statsstödd kommunism?

Som ett belysande exempel kan ses frågan huruvida stöd skulle utgå även till antidemokratiska partier. Nog förefaller det olustigt att kommunister och i förekommande fall nynazister skulle stödjas med skattemedel — men samtidigt vore det lika olustigt om majoriteten skulle sätta sig ned och värdera partiernas demokratiska sinnelag.

Ett av de avgörande skälen mot statsfinansierade partier är riskerna för dirigering, kontroll och majoritetsförtryck. Men är inte dessa faror överdrivna? Jag tror att det vore farligt att undervärdera riskerna. Det kan lätt sägas att ingen i dagens läge skulle vilja göra våld på partiernas demokratiska fri- och rättigheter. Men vad kan ske i framtiden? Uppfattningarna förändras rätt snabbt. Ett exempel kan vara belysande. Tanken på statsstöd till pressen ansågs för några år sedan vara helt barock. Bara för några månader sedan var det ytterst få som kunde tänka sig ett genomförande av ett statsstöd till tidningarna, så utformat att hälften av det statliga anslaget skulle användas till den socialdemokratiska pressen med 25 % av upplagan av landets tidningar

och med möjlighet att använda dessa medel så att de koncentrerades till vissa områden för att därmed slå ut borgerliga tidningar och åstadkomma ett socialdemokratiskt åsiktsmonopol. Idag förefaller genomförandet av ett sådant förslag inte vara så verklighetsfrämmande. Nu kan t. o. m. ett sådant ingrepp i pressfriheten avfärdas med dräpande och djupsinniga motiveringar som denna: "Ett rejält anslag från staten innebär endast en rättvisare fördelning av pengarna". (Citat ur Politisk Tidskrift, Cp.)

Det är en vanligen förekommande — och mycket lättvindig — utväg om det finns problem att överlåta dem på staten. Kanske skulle det inte skada om man i debatten om statligt parti-stöd också ägnade en liten tanke åt vilka förutsättningar som gäller för partiväsendet i en demokrati.

Partier är organisationer som uppstått och fortlevat genom att människor velat stödja vissa idéer och uppfattningar. Det finns i detta fall ingen principiell skillnad mellan ett stöd i form av ett medlemskap, en röst, oavlönade arbetsinsatser eller ett ekonomiskt stöd. En del medlemmar stöder ett partis politik genom en blygsam medlemsavgift och en värdefull arbetsinsats, andra stöder verksamheten genom ett större ekonomiskt bidrag o. s. v. Gemensamt för alla är emellertid det personliga stödet åt en viss politik.

Det är detta stöd från enskilda medlemmar och sympatisörer som ger partierna deras liv.

Kan man ostraffat ersätta detta "beroende" av väljares och medlemmars sympatier, engagemang och stöd genom metoden att låta staten garantera partierna någon sorts arbetsfri inkomst?